

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE TABİAT AŞK VE GÜZELLİK KAVRAMLARI

Dr. Enver Mahmut

Bütün varlığıyla halk edebiyatına, halk ruhu ve maneviyatına bağlı olup, kalbi büyük arzularla çırpınan Karacaoğlan gibi büyük bir şairin tabiat, aşk ve güzellik hakkında görüşlerini bir bildiri içerisinde aksettirmek, elbette çok çetin bir iştir.

Yunus Emre gibi, Karacaoğlan'dan ötürü söz etmek büyük bir cesaret talep etmektedir. Türk dilni şiiri ve felsefi tekammülüne yükselten bu iki dev şairi Türk milletinin gök kubbesinde parlayan en parlak güneşler olarak yer almaktadırlar. Yunus Emre ile Karacaoğlan Türk milletinin Özü, bunun semavi ve dünyevi şuurudurlar. Aynı zamanda kendi milli varlığını tastik etmek arzularıyla yanan, bağrından doğmuş olan Türk halkının sesini sesler sırasında görmek ve duyurmak istemeleriyle aşkın en yüce duygusunu dile getirmişlerdir. Diğer yandan halk söyleyişinin bütün inceliklerini kavrayarak, halk Türkçesine yeni boyutlar kazandırmış olan bu iki dev şairin aşk edebiyatının en sevilen şiirlerini dile getirmeleriyle Türk Dili ve Edebiyatı Tarihinin hayati noktasını teşkil etmektedirler. İkisinin de şiir sanatının mayası, cevheri, aşk ve güzelliştir ki, aşktan yoğrulmuş, güzellikten doğmuştur. İkisinin de görüşlerine göre aşk için güzellik, güzellik için de aşk gereklidir. Bilindiği üzere, güzellik duyguların yardımıyla ferdin ruhu üzerine mekanik bir şekilde hareket eden nesnelere bir niteliğidir. Bundan dolayı güzellik ve bunu değerlendirmek kabiliyeti, yani aşk insanın kemale gelmesi için başlıca etkendir. Bu anlamda bütün hayatını Allah aşkına bağışlayan Yunus Emre'yi kemale götüren ilahi aşktır ki, bu aşk ile yoğrulmuş olan, onun insan sevgisi, yetmişiki milleti Allah'ın yarattığı kardeşler olarak görebilme inceliğine ulaşmıştır. Bütün bunlara rağmen Sabahattin Eyüboğlu'nun haklı olarak belirttiği gibi Yunus Emre sırf Allah aşkıyla yanan bir şair olmayıp aslında onun bir yer şair diye göstermesi de gerçektir. Yunus Emre'nin: Ben ayımı yerde gördüm / Ne işim var gökyüzünde / Benim gözüm yerde gerek / Bana rahmet yerden yağar demesi bu fikri tanımlamaktadır.

Karacaođian'da da mesele hep böyledir. Hatta bu iki büyük Őairde birbirleriyle sesleŐen dūŐüncelere, duygulara istediđimiz kadar rast gelebilmekteyiz.

AŞk ateŐini değirmende öğüttüm / Eledim kalburdan etekten çektim diyen Karacaoğlan ise yer güzeline ilahi kuvveden üstün tutarak, onun kılık, kıyafetini en yüce mertebeye yükseltmiştir. Karacaoğlan hurilerden, perilerden değil, onun "kalbinin ırması"¹¹ olan yerde yaŐayan Türkmen kızlarından, dertli gönlünün olan gelinlerden (1) ötürü bahsetmiŐ, güzeli gökten yere indirmiŐtir. Bu anlamda halk Őiiriyle klasik Şiir arasında bir köprü teşkil eden Karacaoğlan'ın Şiiri halk Şiirinin klasik Őekildeki tezahürü olarak göz önüne gelmektedir. Karacaoğlan bütün yaratıcılığı itibariyle klasik Türk Edebiyatına, aÇık Şiirinin ananelerine bağlı bir sanatkar olduğu ileride de aıkıkça görünecektir.

Bazı araŐtırmacılar Karacaoğlan'ın: Ben güzelden görmedim kemlik / Her ne çektim ise felekten çektim / Hublar ile yoktur gayrı pazarım / Değil hubdan elem, melekten çektim diyen ve buna benzer birtakım mısralara dayanarak, onun "hiçbir tarikata intisaf etmediğini, sufi veya mutasavvuf" bir Şair olmadığı fikri ileri sürmekle (2) onu din yabancısı anlamına eŐ olan profan (3) bir Şair diye nitelendirmiŐtirler. Halbuki, "hakkın kandilinde bir sır idim" (39) (4) veya "Güzel sever diye isnad ederler / Benim haktan özge sevdiğim mi var?" (107) diyen mısralarındaki Hak kelimesinin baŐka bir çok Şiirlerinde de(bkz. 47, 58, 107, 113, 151) dite getirilmesi dikkate Şayandır. Aynı zamanda Karacaoğlan'ın: Evvel Allah ahir Allah Andan ulu gelmemiŐtir / Hak Muhammed'den sevgili Hakk'ın kulu gelmemiŐtir Őah-ı Merdan idi adı / Cömert sofrasın kim kodu / Ali'ye aslanım dedi / Ayruk Ali gelmemiŐtir (151) diyen mısraları veya da yaradan (24) Allah'ın (232),

(1) Mustafa Necati Karaer, Karacaoğlan, Ank., 1988, s. 35

(2) Mustafa Necati Karaer, aynı eser, s.

(3) Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Fasiküi 9, ist., 1976,5.715.

(4) Tırnak içindeki sayılar M. N. Karaer'in not ettiğimiz kitabındaki Şiirlerinin numaralarını göstermektedir,

Kadir Mevlam (20, 21, 22, 30, 34, 36, 44, 47, 52, 63. 64. 68. 70, 86, 88, 98, 107, 120, 122, 123) diye yüce Tanrı'ya müracaat etmesiyle beraber şiirinde Hacı Bektaş Velilerin Velisi (112, 113), Piri olmayan aşka gelmez (151), Hünkar Hacı Bektaş Pirden gelirim (68) diyen mısraları bu fikri inkar etmez midir? Fikrimizce Karacaoğlan'ın şiirini profan adıyla nitelendirmektense, bu şiirin epey kısmını hiç bir türlü müstehcenlik izi bile taşımayan kösnül (erotik) şiir diye tanımlamak daha doğrudur. Böylelikle bazılarının görüşlerinin aksine şiirlerinden de anlaşıldığı gibi, Karacaoğlan'ın Bektaşilik tarikatına is-tisap ettiği ve bu tarikatın görüşlerini paylaştığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan biraz önce misal olarak getirdiğimiz teslis veya üçlemeye bkz. (151).

Karacaoğlan'ın şiirleri yüce Türk halkının manevi dünyasından doğan Anadolu'nun tanrısal dağlarından ılgıt ılgıt yellere süzülen, bunun, yaz aylarında cennet gibi engin ve yemyeşil obaları, yaylaları, çayır çimenleri arasından çağlayıp, köpüklenip akan suların, ırmakların, derelerin, sellerin, "sevin, sevin ! " diye haykıran ezgi çeşmeleridir. Kozan Dağından neslimiz / An Türkmendir aslimiz / Varsaktır durak yerimiz / Gurbette yar eyler bizi diyen Karacaoğlan Türk halkının halk felsefesinin ve bunun yaşadığı coğrafyasının aynasıdır. Onun şiirinde yüce karlı dağların, coşkun suların, ılgıt ılgıt esen yellere, çeşit türlü renkli çiçeklerle süslenmiş ovaların, yaylaların, çayır çimenlerin, bülbüller şakıyan viran bahçelerin içerisinden alınıp da halk havasına karışmış sesleri işitilmekte, renkleri görülmekte, ıtrıları sezilmektedir. Demek ki. Karacaoğlan'ın şiiri Anadolu'nun zengin tabiatından doğmuş turna gözlü kaynaklarından kaynaklı çıkmış bir sanattır.

Seyyah oldum gezdim illeri (48) diye bir seyyah şairi olan Karacaoğlan gezdiği birçok yurtların, diyarların tabiat güzelliklerini nitelendirmiştir. Tabiatın koynundan yer ve semavi unsurlarının adı insanların seçebilmedikle zarif, ince güzellikleri görmüş ve bedii sözün kudretiyle onları terennüm etmiştir. Bu yüzden ünlü şair Fazıl H. Dağlarca'nın; Karacaoğlan doğayı ilk görenlerdendir diyen fikrine tamamıyla katılmaktayız.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde yoğun bir şekilde kullanılan tabiat unsurlarından dağ, başta gelmekle (3, 18, 19, 26, 31, 37, 66, 71, 74, 79, 99. 101, 102, 103, 104, 119) beraber bu-

nu sular (deniz, derya, ırmak, çay, dere, pınar, göl, sel) tepeler, ovalar, yaylalar, tarlalar, ayır çimenler, bahçeler bunların çevresinde yetişen bitkiler, hayvanlar, kuşlar bunların yanısıra tabiat olayları (duman, yağmur, kar, kış, fırtına, akşam, sabah, gece) ve semavi isimleri (güneş, ay, mah, yıl-dız, gökyüzü) v. s. gibi unsurları bulunmaktadır ki bu tabiat tasvirleri insanın iç dünyasını, onun mücadele ve tutkusunu gölgelendirmeye, himaye etmeye yardım etmektedirler.

Tayiniyle lirik bir şair olan Karacaoğlan tabiatı bütün çıplaklığıyla tasvir etmiştir. Aşk şiirine yeni boyutlar kazandırmıştır, duygunun bütün ses perdelerini kat etmiştir, sevinçleri ve ayrıca aşkın acılarını ifade etmiştir. Bir yandan tabiatın, diğeryandan da seven ve sevilenin öyle gerçek, tabii ve hayati hususiyetlerini tasvir etmiştir ki, bu halleri geçirmeyen, sevginin ıstıraplarını tatmayan bir adam bunları duyup kaleme alamazdı. Bundan dolayı Karacaoğlan'ın şiirlerinde istediğimize kadar gerçek hayattan doğan duygulara, tabii, insani hislere ras gelmekteyiz ki herkes bunlarda kendi hislerini, kendi duygularını bulmaktadır.

Tabiatın en kamil eseri olan insan Karacaoğlan'ın şiirinde esasen insan vasıtasıyla tasvir edilmiştir. Onun: Muhabbettir güzelliğinin nişanı (90. 91) veya da Çirkin bana kurban, ben güzele / Can sever güzeli maldan ziyade () diyen mısraları şiirinin temel taşı oluşturmaktadır.

Şair aşkı tabiatın, hayatın, düşüncenin, tarihin karmaşıklığına çerçevelemiştir. Ona umulmadık öngörüler (perspektifler) vermiştir, aşkı sanat ve varlığın bir koşuluna dönüştürmüştür. Karacaoğlan'ın aşk şiirinin değeri onun egemen saf diililiği tinselliğinden, yer yüzü tabiatının içinde aşkın sonsuzluğundan ileri gelmektedir. Karacaoğlan aşkının ses perdesi Türk Halk Edebiyatının en vasi ve en çeşitli olmasıyla beraber, en orijinallerinden bindir. Onun aşkı yalnız bir türkü olmaksızın, derin derin düşünmedir, tüyleri ürpertici bir dramdır, sevinç ve acıdır, saflık ve güneş ışığıdır.

Karacaoğlan'ın hayal ettiği aşk, ruhi, icat hayatının kaçınılmaz koşullarından biridir. Hasımlıklara ve ölüme karşı bir

1. Dağlarca Fazıl Hüsnu: Karacaoğlan doğayı ilk görenlerdendir, Milliyet Sanat Dergisi, (37). 15. 6. 1973, s. 5.

siper olan aşk varlık için mücadeleden meydana gelen karanlık içinde bir ışık çizgisi, gönüllerin birbirleriyle birleşebilmesidir. Kefen kısmet etmez güzel sevene () diyen Karacaoğlan Dede Korkut'taki Deli Dumrul'u andırarak şiirlerin birinde ölüme karşı ayak diremekle, ölümü şiddetle protesto eder: Ölüm ardıma düşüp te yorulma / Var git ölüm bir zamanda gene gel (49) v. d. bkz. Karacaoğlan'ın tasvir ettiği sıcak idilinin Özündeysen, bazan hayal kırıklığı, ümitsizlik, boşluk cürufunun gözükmesine rağmen, aşkın saflığı, temizliğine karşı tutkusu, hevesi göze çarpmaktadır.

Sahteleşmiş bir duygunun, hayat kırıklığı ve acısının, aynı zamanda özleminin bir delili olan yaşama intibası okurlarının her birisinin ruhunu yükseltmiştir. İdil tabiata sığılması divan edebiyatında gözükken eski peysajist geleneğine uymaksızın, sevgiyi hasımlıklar ve yalanlardan ayırarak tabiatın saflığı paklığına çerçevelemiştir. Tabiat idile yeknesaklık vermektedir, samimi aşka koruyucu bir çevre, ikili bir yalnızlık yaratmaktadır, hayatın ilk unsurlarına teşvik etmektedir.

Karacaoğlan kapılarında kul olan, boylan selvi dal, serv-i semendir; başları al valalı; boyunları toklu kula, usu; koyunları gül bahçesi veya cennet; simaları melek; gerdanları, göğüsleri, memeleri ak; kaşları yay, kara, hilal, yavru maral, mecnun eden keman; kirpikleri ok; gözleri ala, kara, kömür, sümbüllü menekşe veya yedi krala hükümdar; bakışları yüzbinlira, melüi veya mahzun; belleri ince; yanakları al veya bala benzer; yüzleri al renkli mah, nurlu; zülüfleri deste deste veya siyah alkalanmış; saçları sümbül siyah veya tel ebrüşem; dilleri şirin, şiveli, cilveli, edalı, nazlı, yeni açmış tomurcuk gül, turnada tel, petekte bal, altun tel, hurilerden huri. ak çimenli kuru, yeşil başlı ördek, şeker şerbet, Türkmen güzelleriyle, yani kız ve gelinleriyle tenhalarda, viran bahçelerde, bozulmuş bağlarda, güneşin doğup battığı yerde, çayır çimenlerde, akşam sularında, yaz bahar günlerinde, sabahların serin vaktinde ve bunlar gibi çevrede sılada bulunur, sevişir veya da bunlar gibi tabiat çevresinde sılada bulunup sevişmeyi arzulamaktadır. Bu bakımdan Karacaoğlan'ın 96 sayılı şiiri dikkate şayandır.

Hakiki aşkın çerçevesi tabiattır, çünkü tabiat seyircileri farzetmeyen bir duygunun ifadesi için uygun olan tek muhittir.

Burada peyzaj bir ululuk, yücelik havasını yaratmakla beraber maziye mitin yeniden canlanışını hatırlatmaktadır. Tabiat unsurlarının devamlılığı aşkın dağ, güneş, ay ve yıldızlar ışığının her zamandan beri sürekliliğine benzediği inancını, acı ve ölmünse doğal olarak ebedi bir harekette birleştiğini dile getirmektedir. Toplumun çerçevesi telkin ettiği değişkenlik ve yok olmaya karşı olarak ebediliğin Türk hikmeti, zekasıdır işte bu. Karacaoğlan aşkın ahengine beşeri varlığın esas unsuru olarak kabletmektedir. Toplum tarafından tasdik edilen kusurlu veya suçlu aşk Karacaoğlan tarafından telaşsızlıkla, anlayışla veya da sempati ile karşılanmaktadır. Güzel sevmek günah değil / Ben kitapta yerin gördüm (139) veya Güzel seven murat alır dünyadan (2) diyen Karacaoğlan'ın gönül kapısı "bütün güzelliklere karşı ardına kadar açık olduğu gibi, gördüğü her güzele (46) karşı da istek dolu, karşılaştığı her dilbere (47) gönülden tutkun ve hepsiyle senli benlidir" (5)

Karacaoğlan'ın sanatı hayata, aşka ve güzelliğe vakfedilen bir ilahidir. Fakat açık anlara, geçmiş sevgiler hatıralarına, yerinmelere dönüştüğünde melankoliye sevkeden bir hava görünmektedir. Bunu ayrıca: Evvel sen de yücelerden uçardın / Şimdi enginlere indin mi gönül / Derya, deniz, dağ, taş demez geçerdin / Karadan menzilin aldın mı gönül (58) veya Evvel ben de yücelerden gezerdim / Şimdi enginlerde akan ben oldum / Süren sürdü o yavrunun sefasın / Kahrını cefasın çeken ben oldum (17). Diyen mısralarıyla başlayan şiirlerinde açıkça görmek mümkündür. Gerçi aşırı his halleri sık sık rast gelmesine rağmen, yakınmaların tonu yumuşaktır. Kaybetmiş veya ayrılmış sevgilisinin yüzünden dert yanması melankoli ve arzularının saflığı tarafından hafiflenmektedir. Musallat bir şekilde sevgilisinden ayrılış simgesi sık sık rastlanmaktadır. Şair ilhamı yalnız sevdiği yarin çekip gitmiş olması veya bunun yokluğunda, mevcut olmadığına alabildiğince cereyan etmektedir.

(5). Mustafa Necati Karaer, aynı eser, s. 32 - 33.

Karacaoğian'm Şiirinde geçmiş sevgiler, Şairin duygulan gibi deđiŐmeyen geçmiş mutluluğun Őahitliđi deđiŐmemezliđin veya sebatın dostları olarak dağ, coşkun sular, ay ve yıldızların ebediliğiyie karŐılaŐtırılmaktadır.

Ayrılık Őerbeti zehirden acı (53) veya Ayrılıktan dđnya zindan gđrđnđyor gđzđme (120) diyen Şair için ayrılık, unutkanlık veya da aşkın sđnmesi ۆlđmle birdir (48, 78). Bu konuyu iŐlerken Şair Ben burada yar orada bđyle kalıcak / ister ۆlđm olsun, ister ayrılık (48) der ve Lđtfedip ağlatma na2lı gđlŐanım/ Bize bu ayrılık Hak'tan iÇ oldu () diye Hakk'ın karŐısında boyun eğer.

Geçmiş mutluluğun peŐinde ۆzlem, bazen saf gđzellik anların canlandırılması Karacaoğian aşkına letafet vermekte, unutulmayacak anları aynı tabiat çerçevesinde yeniden canlandırmaktadır (25, 29).

Karacaoğlan basit bir duyguya, bunun anlamını tamamiyle deđiŐtiren bir titreyiŐle bir ahenklik vererek, yeni ve umulmadık değerler katmaktadır.

itiraf edilen veya anlanılmayan bir duygu olarak, aşkı tamamiyle tđrkđye çevirmiŐtir. Aynı zamanda bu konunun etrafında hayat ve ۆlđm üzerine derin derin dđŐđnmesini bil-lirleŐirmiŐtir, Őahit ve muhit olarak yer levhalarını ve semavi gđrđŐlerini getirmiŐ, aşka bđtđn varlığı celbetmiŐtir. AŞkın mutluluklarıyla beraber acılarını da Şiddetle yaŐayarak Karacaoğlan gelecek nesiller için hakiki bir mitoloji yaratmıştır.

Karacaoğlan Şiirlerinin birinde yaşadığı Őu yalan dđnyadan yakınarak; Mermer sandım kerpiç imiş yapısı / Yağmur yağdı yapıları bozuldu (121) der ve sonradan Semaya set çekti ah ũ figanım () demesiyle sema ve zamanın sonsuzluğunu yaratmıştır. BaŐlangıcı ve sonu olmayan feza ilezamanın nihayetsizliğine seyre dalma yalnız romantik Karacaoğlan'a ait olmaksızın bunun eski felsefi, Şiiri ve mitolojik gelenekleri Őark kosnnoğonisinden geldiği bilinmektedir.

Karacaoğlan tđrkđlerinin başlıca konularından birisi de onun folkloru dayalı olmasıdır. Onun Şiirlerinde milli folklorun etkisi bđyđktđr, ikisinin arasında birçok anolojilerin bulunduğu gđze çarpmaktadır. Bu Őiirler kudretli yaratıcılığının yeteneğiyie anonim eserin arasında artistik değer ve eŐsiz bir sentezi teşkil etmektedir. Karacaoğlan halk icatının sadece bđtđn e-

şitliği ve derinliğini tanımakla yetinmemiş, haikın bütün tinsel-iiğiyle zihniyetini benimsemiştir. Bu mükemmel simbiyozun sonucu olarak onun bu gün bizleri seyre daldıran meşhur şiirlerinin doğmasına neden olmuştur. Mesela: Gurbet ilde padişahlık sürmeden / Vatanında züğürt olmak yeğ imiş (119) veya Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden / Az yaşayıp devran sürmek yeğ imiş () ve bunlara benzer bir çok dizelerin yalnız Türkiye ile sınırlanmayıp, bütün Türk dünyası aleminde bazı fonetik değişmelerle atasözleri olarak kullandıkları bilinmektedir.

Karacaoğlan için şiir dilinin temeli konuşma dilidir ki, bunun abartılı ifadesi ise folklorda bulunmaktadır. Yaşadığı Çukurova yöresi ve civarlarını hatta birçok ülkeleri adım adım dolaşmış, Türk dilinin yerel, kronolojik ve sosyal varyantlarını yakından tanımış ve şairane dahiliğiyle bunları türkülerinde kullanarak yepyeni bir sanat dili yaratmıştır. Onun şiirleri sağlam eserler yaratabilmek için istidatın yetersiz olduğunu, ölümsüz yapıtların meydana gelmesinin şartlarından biri yaratıcıların kendi toprağına ve bağrından doğduğu halka sadık, bağlı olması gerektiğini ispatlamaktadır.

Onun tabiatı, aşkı ve güzelliği tasvir eden lirik şiirleri yaşadığı zamanın edebi, felsefi ve sosyal ortamından ayrılamaz. Kendisinin dahi yeteneğiyle, kendi milletinin kültür unsurlarının görülmemiş bir benimseme gücüyle ve beşeri kâderin icatla ayniyetini tesbit etmesiyle onun eseri Türk tinsel-iiğini yüksek ifadesi olarak ferdi değerle halkın yaratıcı gücü arasında yegane bir sentezdir. Karacaoğlan der ulular ulusu / Başına vurunmuş çelenk eğrisi (40) diye kendisinin değerini kavramış olan şair, yaşadığı devrin büyük simalarından biri olduğundan dolayı, şiirlerinden eksiksiz bir Hümanizm, manevi değerler kültürü sıçramaktadır. Kendi varlığının yüce taçlanması olarak, eseri, onun hayat ve ölüm üzerinde derin derin düşündüğünü, varlığın başlıca unsuru olarak tabiat, aşk ve güzellik ve bunların arasındaki birlik ve ahenklik peşinden hasretinin terennüm etmektedir. Sağ deyi (prozodik) bakımından kusursuzluğu, dilinin arılığı ve yaşatabilirliği şiirlerinin durmaksızın yayılmasına ve dilden dile dolaşarak , günümüzde birçok gönülleri işgal etmesine neden olmuştur.